

IVAN IVAČKOVIĆ

the
Rolling
UMETNOST POBUNE
Stones

— Laguna —

Copyright © 1997, Ivan Ivačković
Copyright © ovog izdanja 2020, LAGUNA

Fotografije na koricama

Mick Jagger i Keith Richards na koncertu,
Lendover kod Vašingtona, oktobar 2002.
Snimio: Kamenko Pajić

Strana 6

Keith Richards, Ušće, Beograd, jul 2007.
Snimio: Slobodan Sarić

Strana 12

Ronnie Wood, Ušće, Beograd, jul 2007.
Snimio: Stanislav Milojković

Strana 383

Mick Jagger, Jaz, Budva, jul 2007.
Snimio: Zoran Jovanović Mačak

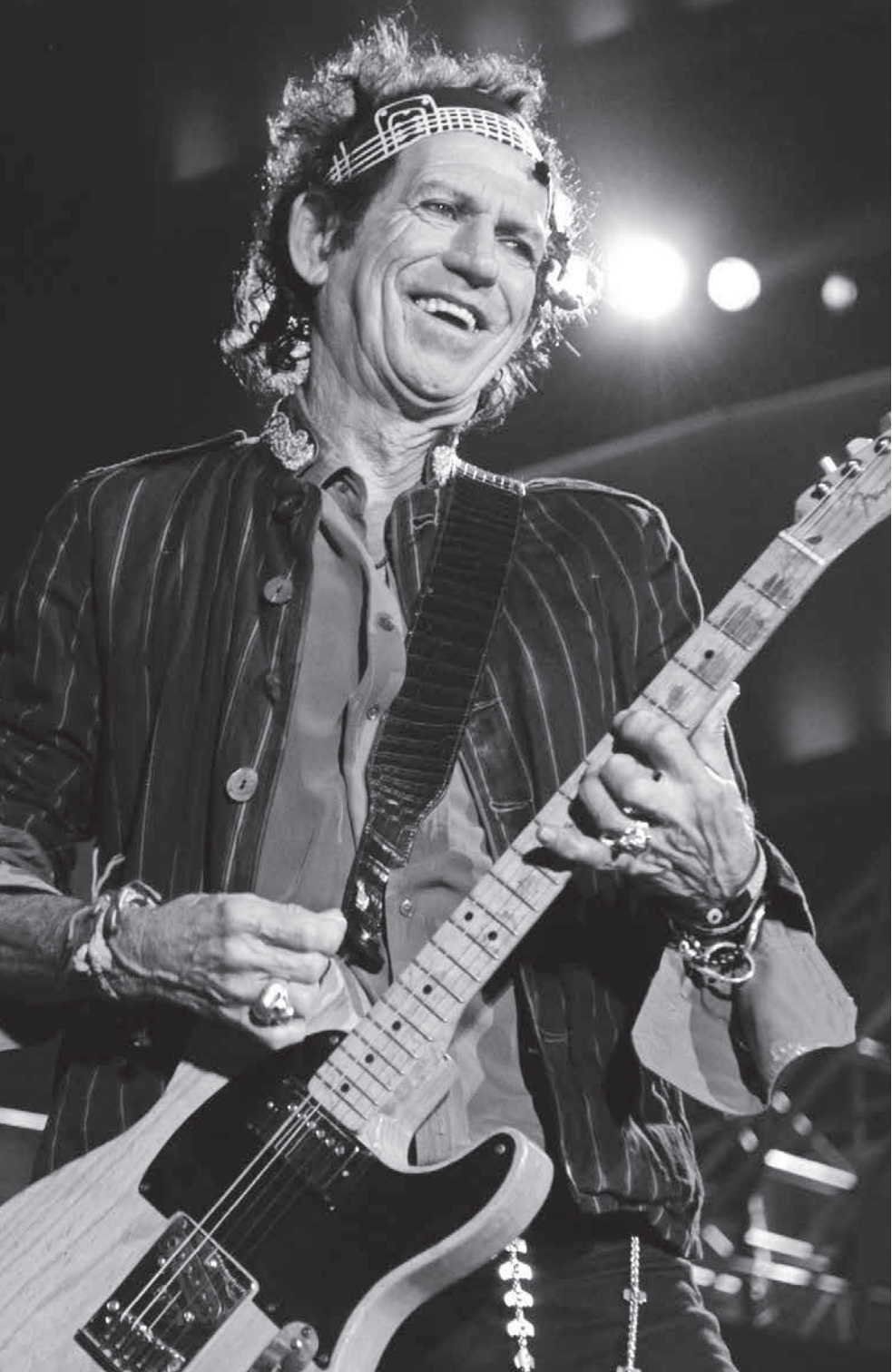

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sanji Čelebić-Ivačković

POHVALE ZA UMETNOST POBUNE

Knjiga Ivana Ivačkovića, jednog od vodećih ovdašnjih rock novinara, nesvakidašnji je rezime uspomena na stvari koje se nama, običnim smrtnicima, nikada nisu dogodile. U kolektivnom sećanju generacija, The Rolling Stones su stavka koja, više nego bilo koja druga ikona rock'n'rolla, san o slobodi čini bližim realnosti. Napraviti vodič za san nije nimalo jednostavno. Tim je značajniji domet Ivačkovićevih putokaza kroz bizarni svet ove grupe, putokaza uz čiju će pomoć razumevanje Stonesa i prirode njihove igre postati daleko lakše.

Aleksandar Žikić

Karijera dostojna poštovanja predstavlja izazov za svakog ko se upusti u lavirint ploča, hitova, koncerata, skandala, seksa, droge, džet-seta i biznisa. U tom obilju materijala i tema koje mogu da zavedu, Ivačković se kreće lako i neopterećeno.

Petar Janjatović

Štivo koje se čita u jednom dahu.

Vojislav Pantić

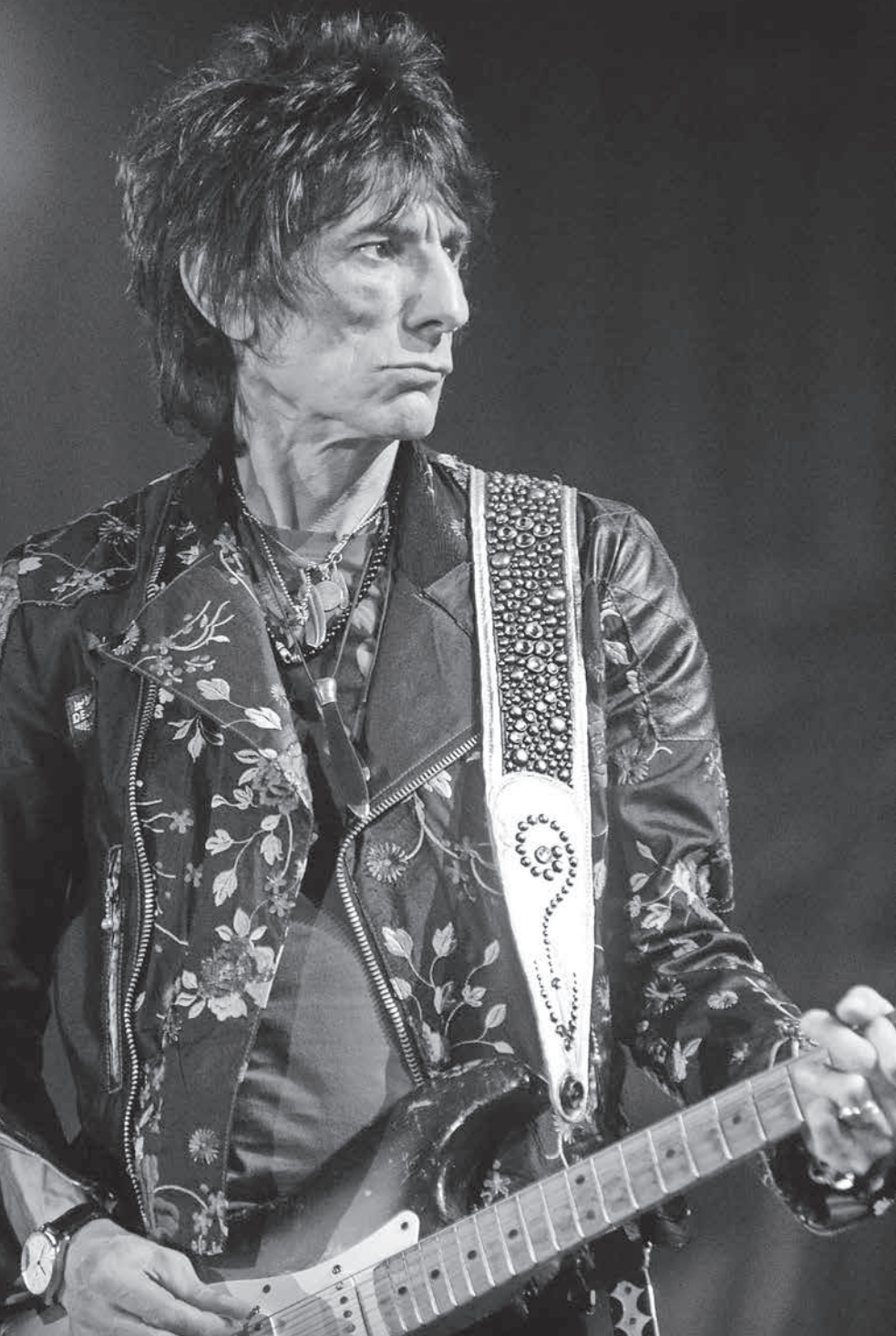
Da idem po ivici brijača i preživim.
To je moj san i moj košmar.

Marlon Brando, *Apocalypse Now*

SADRŽAJ

Beleška autora	13
Živa istorija	19
Sedmorica veličanstvenih: Meet The Flintstones	27
Stonesi za dvadeset funti	55
World's End: Edith Grove 102	61
„Stonesi su više od grupe, oni su način života“	65
Come On, I Can't Get Started...	77
Jumping Flashback: Pohvala ludosti 1964–1969	83
Dead Flowers: Kako je propao Brian Jones	103
Varljivo leto '69	129
Too Much Blood	135
Helter Shelter	149
Košmar o ljubavi	165
Jumping Flashback: Pohvala ludosti 1970–1976	175
Žurka pantomimičara	185
Paint It Black & Blue	191

Jumping Flashback: Pohvala ludosti 1977–2012	195
Bezuba veštica i druge priče	219
Drago kamenje	233
Najživlji na svetu	251
Dva odrona u Beču	265
Granica kamenovanja	275
Igraj vudu	283
Satisfaction Guaranteed	289
Provedimo četiri noći zajedno	295
Last Action Heroes	301
You Gotta Groove	307
Trošni mostovi	315
Đavo je još vruć	321
As Years Go By	329
Najveći prasak	335
Sav taj Jaz	343
San letnje noći	349
Pola veka ludog šmeka	357
Still Got The Blues	363
Sjajna katastrofa	367
Fingerprint File	373
P.S. (Playing Stones)	379
O autoru	382

BELEŠKA AUTORA

POČETKOM OSAMDESETIH GODINA PROŠLOG VEKA konstatovano je da su The Rolling Stones – godinama proglašavani vođama i izdajnicima, vaspitanima i arogantnima, lepima i ružnima, anđelima i đavolima – postali institucionalizovana mešavina svega što vam padne na pamet. U osvit osamdesetih to je bilo – i do današnjih dana ostalo – veoma blizu istine. Ujedno je i pomalo čudno. Jer reč je ipak o bendu koji je šezdesetih – za razliku od Beatlesa i njihove želje da vas drže za ruku – hteo da vas drži za bilo šta drugo.

Kakvi god da su, Stonesi odavno sede u Holu velikana. To ih, međutim, nije uspavalo. Naprotiv, u stanju su da svojim turnejama, kao niko drugi, prodrmajaju rock muziku, koja se, izgubivši moć i uticaj kakav je imala od šezdesetih do devedesetih, održava na veštačkim plućima. Delić odgovora na pitanje kako to Stonesima polazi za rukom moguće je, nadam se, naći u ovoj knjizi, podjednako namenjenoj mlađoj generaciji, onoj koja ne pamti svet bez Micka Jaggera, i starijoj, koja u Jaggeru nalazi potvrdu sopstvene snage i svežine.

Da bi *Umetnost pobune* bila takva, povremeno sam se oslanjao na sledeće autore i knjige: Roy Carr: *The Rolling Stones:*

An Illustrated Record, David Dalton & grupa autora: *Rolling Stones*, Stanley Booth: *The True Adventures Of The Rolling Stones*, Robert Greenfield: *STP: A Journey Through America With The Rolling Stones*, Massimo Bonanno: *The Rolling Stones Chronicle*, Barbara Charone: *Keith Richards: Life as a Rolling Stone*, Victor Bockris: *Keith Richards*, Christopher Sandford: *Keith Richards: Satisfaction*, Stephen Davis: *Old Gods Almost Dead*, Christopher Sandford: *Mick Jagger: Primitive Cool*, A. E. Hotchner: *Blown Away: The Rolling Stones And The Death Of The Sixties*, Sam Cutler: *You Can't Always Get What You Want*, Saul Austerlitz: *Just A Shot Away*, Joel Selvin: *Altamont* i Philip Norman: *The Stones*. Poslednju, Normanovu, držim najboljom knjigom o Rolling Stonesima, ako ne i o rock'n'rollu uopšte.

Naravno, od koristi mi je bila dinamična i šarmantna, pametno i uzbudljivo napisana autobiografija Keitha Richardsa *Life*, zatim autobiografija Ronnieja Wooda *Ronnie*, kao i glomazna, pomalo suva i bez mnogo duha, ali posebno pouzdana knjiga *Stone Alone* Billa Wymana. U manjoj meri oslanjao sam se na knjigu *Stoned: A Memoir Of London In The 1960s* Andrewa Looga Oldhama.

Da bih napisao *Umetnost pobune*, sa zadovoljstvom sam uronio i u sopstvenu arhivu, u pravu planinu tekstova iz strane i domaće štampe, od 1964. naovamo.

I najzad, postoje knjige koje mi nisu bile od koristi dok sam pisao *Umetnost pobune*, ali sam ih pročitao i u svako doba bih dao preporuku za dalje čitanje. To se, pre svega, odnosi na knjigu *Up And Down With The Rolling Stones* Tonyja Sancheza, bivšeg Richardsovog vozača i telohranitelja. Knjiga nije samo poznata nego i istinski zanimljiva, ali sam sa njom bio oprezan, smatrajući da Sanchezove pobude i motivi, da se učtivo izrazim, nisu besprekorni. Samim tim, nisam je doživljavao kao do kraja validnu.

Internet – mada značajno poboljššan poslednjih godina – lako može da bude nesiguran izvor informacija, i znam da,

kad to kažem, nikome ne otkrivam toplu vodu. Podatke sa mreže koristio sam u minimalnoj meri i uvek ih ukrštao sa onim što nude relevantne knjige koje sam pročitao. Verujem, dakle, da su podaci koje ćete ovde naći ozbiljni. Međutim, isto tako verujem da, ako *Umetnost pobune* ima nekakvog šarma i privlačnosti, to ne leži u podacima nego, kao i kod samih Stonesa, u energiji, strasti i stavu. Da sam samo hteo da skladištim podatke, ne bih bio autor ove knjige, nego njen magacioner.

Istorija *Umetnosti pobune* duža je od dve decenije. Osim čitalaca, čije pohvale su me podsticale da na svakih nekoliko godina napravim prošireno i dopunjeno izdanje, neki moji prijatelji imaju velikih zasluga za njeno rođenje i život.

Među njima je naročito važan bio i ostao Željko Drašković. On je dobri duh ove knjige i od srca sam mu zahvalan.

Chris Jagger je prijateljski i ljubazno pomogao da za *Umetnost pobune* sazna mnogo ljudi. Tokom druženja kod naših zajedničkih domaćina Michaela i Lavinije Davenport, doživio sam trenutak u kojem mi Chris, uz akustičnu gitaru, peva „Wild Horses“. Nezaboravno.

Iskreno hvala Gordani Knežević Orlić. Ona je verovala dok još niko nije.

Zadovoljstvo mi je što se u ovom izdanju nalaze fotografije Kamenka Pajića. Njegova fotografija Micka Jaggera s prednje korice spada među najbolje koje sam uopšte video, a video sam ih bezbroj. Valjda je i prirodno da neke od najboljih slika Kamenja napravi Kamenko.

Volim što su u ovom izdanju i fotografije Zorana Jovanovića Mačka, Slobodana Sarića, Stanislava Milojkovića, Alekse Stankovića, Slavka France i Đanija Gola. Dragi ljudi, lepe uspomene.

Veliko hvala Brianu Rasicu, čije su fotografije krasile prethodna izdanja.

Zahvalan sam i Radetu Miriću, Luki Mičeti, Nemanji Vujiću, Zvonimiru Đukiću, Alfredu Roshu, Tomi Vagneru, Aleksandru Žikiću, Goranu Tarlaću, Viktoru Čikešu i Srđanu Jokanoviću.

Izuzetnu zahvalnost dugujem Bobanu i Biljani Petrović. Poznavati ljude kao što su oni istinska je privilegija.

Ponosan sam što su se u životu *Umetnosti pobune* našli Dušan Mitrović i Dragan Stošić.

Ekstrazahvalnost rezervisana je za moju suprugu Sanju Čelebić-Ivačković, moje roditelje, moju sestru, kao i Nadu Čelebić. Njihova podrška je, sasvim u skladu sa temom knjige, bila kao od kamena.

Uloga porodice Mihajlović, posebno Mire i Joce, bila je gotovo sudbinska: pomogli su mi da Rolling Stonese prepoznam na vreme, kao i da mnoge dragocene šifre brzo rastumačim.

Moja ćerka Anita učila je slova gledajući u ovu knjigu. Za mene, to su bili trenuci vredni života.

Srećan sam što sa ovim izdanjem *Umetnost pobune* ulazi pod krov Lagune, naše najveće izdavačke kuće. Verujem da će knjiga, zahvaljujući tome, trajati još dugo i da će i nekim narednim generacijama biti od koristi. Ako ne baš u učenju slova, onda u sticanju i razvijanju muzičkog ukusa.

I. I.

Zdravi ljudi imaju zdrave želje: da nađu nekoga ko će ih voleti i da budu dobri u onome za šta su stvoreni. The Rolling Stones su ispunili obe: rekordno posećenim turnejama pokazali su da imaju više fanova nego bilo ko drugi, a najbolji albumi ovog benda jesu, po mišljenju nekih vrhunskih kritičara, i najbolji rock'n'roll albumi uopšte.

ŽIVA ISTORIJA

Posle pomeranja svih granica
i ispunjavanja nezamislivih izazova,
Stonesi su danas neprikosnoveni vladari
svetske rock scene i ikona pred kojom se
klanja nekoliko generacija.

The Rolling Stones su zaista najveći rock'n'roll bend na svetu i uvek će to biti. Najveći i poslednji. Sve što je došlo posle njih – metal, rap, punk, new wave, pop-rock, šta god – sve to ima korene u Rolling Stonesima. Oni su prvi, poslednji i najbolji.

Bob Dylan, 2009.

U DUGAČKOJ I BURNOJ ZAJEDNIČKOJ ISTORIJI Micka Jaggera i Keitha Richardsa, dva ključna člana Rolling Stonesa, neprestano se mešaju vatra i led. Decenijama se smenjuju i prepliću naklonost i odbojnost. Čak i kada su daleko, ova dva čoveka, koja se poznaju od ranog detinjstva, bliža su nego što se može pretpostaviti. I obrnuto: kada su blizu, često čak i kad su fizički jedan pored drugog, beznadežno su udaljeni. Priča o njima jeste priča o beskrajnim svađama i mirenjima, podršci i izdaji, o prijateljstvu u kojem gotovo nikad nije moguće oceniti gde počinje uspon, a završava se pad. Ili obrnuto.

Teško je i zamisliti da na ovoj ili bilo kojoj drugoj planeti postoje dve osobe koje se toliko razlikuju. Mick je oportunist, Keith je provokator. Mick pazi na dobru reputaciju, Keith je uništava. Mick nalazi milione dolara od sponzora, Keith javno blati sponzore. Mick se penje na društvenoj lestvici i završava kao plemić, Keith pada sa kokosovog drveta i završava na operacionom stolu. Mick žudi za priznanjima establišmenta, Keith ih se grozi. Mick decenijama brine o zdravlju, Keith ga razara.

Mickovi intervjui su nepodnošljivo dosadni, Keithovi blistaju od humora i inteligencije. Keith se – ko bi rekao! – seća svega i objavljuje autobiografiju koja postaje bestseler, Mick se – navodno – ne seća ničega i vraća izdavaču novac, odustajući od autobiografije. Mick je večito napet, Keith je skoro uvek opušten. Mick sebe vidi kao zvezdu, Keith sebe doživljava kao

muzičara. Mick godinama farba kosu, Keith je godinama gubi. Mickove prostorije u bekstejdžu su naglašeno uredne, Keithove su u haosu. Mick voli da peva američkom predsedniku u Beloj kući, Keith voli da svira sa domorocima na Jamajci. Mick je mozak Rolling Stonesa, Keith je njihova duša. Mick je fizika, Keith je – na više načina – hemija. Sami za sebe, što pokazuju i njihove solo karijere, nisu bogzna šta. Zajedno su, uz Lennona i McCartneyja, najveći tandem u kompletnoj istoriji muzike. Kao što su, uostalom, The Rolling Stones najveća grupa.

Šta ih je dovelo do te pozicije? Odgovor deluje čudno, ali je istinit: Stonesi su postali to što jesu podjednako zahvaljujući svojoj moći i nemoći. Moć je, naravno, ležala u njihovom izuzetnom talentu, a nemoć se najjasnije pokazivala u tome što nisu uspevali da dovoljno verno oponašaju svoje uzore: Chucka Berryja, Bo Diddleyja ili Muddyja Watersa. Stonesi nisu bili svesni da su ti pokušaji kopiranja unapred osuđeni na neuspeh: njihovi uzori bili su toliko jaki da, naprosto, nisu mogli biti kopirani, a Mick, Keith i ostali su, s druge strane, bili previše osobeni i talentovani da bi bili nečiji imitatori. Tako se desilo da su Rolling Stonesi, neuspešno pokušavajući da oponašaju svoje heroje, stvorili sopstveni izraz, toliko snažan da je potpuno promenio fizionomiju popularne muzike i dao ključni zamajac onome što je malo ranije počelo sa Beatlesima.

Tokom šezdesetih, pošto su, dakle, uticaje Bo Diddleyja, Chucka Berryja i ostalih pretopili u sopstvenu plemenitu leguru čiji sjaj ne tamni do današnjih dana, pošto su doveli puritanski deo javnosti do infarkta i pošto su u utakmici koja je dobrim delom bila briljantan menadžerski trik pretekli Beatlese, smatrali su ih grupom koja je venčala raj i pakao. Tokom sedamdesetih pretvorili su se u decu kapitalizma, ali su još uvek umeli, ne okrećući leđa svojoj prošlosti nego crpeći iz nje ono najbolje, da podmetnu nogu nesnalažljivim kritičarima koji će, nekoliko godina kasnije, crvenog obraza, priznati velike greške i zablude. Tokom, a pogotovo krajem osamdesetih pokazali su

da riznica nije ispražnjena, a njihova nesvakidašnja vitalnost omogućila im je da sa nadmoćnim smeškom odbiju svrstavanje u kategoriju starih dobrih gde su, pod uslovom da je bilo sreće, završili njihovi vršnjaci.

Uz to, Stonesi su dokazali da rock ne mora biti getoizirani oblik onoga što je idiotski nazvano zabavom za mlade; dali su mu duh i smisao i – održavši sopstvenu nezavisnost – obezbedili sebi pravo da se bave onim što najbolje znaju. Koliko ima grupa kojima je to uspelo? Neko je lepo primetio: možete ih nabrojati na prste jedne ruke i još će vam dovoljno prstiju ostati u rezervi. Napokon, tokom devedesetih, a i u novom milenijumu, praćeni milionima obožavalaca, popularniji nego ikad, Rolling Stonesi su pokazali kako se može prkositi zakonima prirode.

Kada se pogleda istorija Stonesa, lako se uočava da slogan *Sve se menja sem kamenja*, svojevremeno često korišćen u tekstovima o njima, jeste šarmantan, ali nije tačan. Pogotovo nije tačan ako govorimo o prvom delu njihove karijere, onom koji se završio kada su se završile i sedamdesete. Jer, do kraja te decenije Stonesi su izveli nekoliko vratolomnih promena u muzici i imidžu. Često se previđa da je to grupa koja se sa zaprepašujućom veštinom oprobala u gotovo svim žanrovima popularne muzike, od rhythm & bluesa, preko klasičnog rocka ili bluesa, do reggaea, countryja ili disca. Snimili su čak i jednu sjajnu pesmu koja bi se najpre mogla svrstati u jazz („Melody“ sa albuma *Black And Blue*). Takođe, gotovo je neverovatno sa kakvom lakoćom su uspevali da od svakog trenda, ne samo muzičkog, nego i političkog, društvenog, pa čak i modnog, uzmu onoliko koliko im je trebalo da budu aktuelni i uvek sveži – i da se onda odvoje od trenda kao da ga nikad nije ni bilo.

Kroz sve to vodi ih Mick Jagger, čiji je njuh nepogrešiv, a sposobnost manipulacije dostojna divljenja. On je, na primer, tokom šezdesetih bio simbol kontrakulture i one generacije koja je pokušavala da radikalno promeni svet. Nju su čak zvali

Jagger generacija, mada sam Jagger nikada nije bio odan ni toj, niti bilo kakvoj drugoj velikoj društvenoj ideji ili pokretu. On je kameleon koji je krajem šezdesetih bio ikona hipi pokreta, svega nekoliko godina kasnije postao je simbol glam rocka, sredinom sedamdesetih je uveliko pripadao svetskoj aristokratiji, ali je već krajem te decenije, sa pesmama kao što je, recimo, „Shattered“, bio veći punker od Johnnyja Rottena, i tako dalje. To je, nesumnjivo, jedan od najvećih razloga za uspeh i dugotrajnost Rolling Stonesa: pripadajući svima, oni u stvari nikad nisu pripadali nikome, nego su izrasli u zasebnu kategoriju. Kroz taj proces snimili su neke od najpoznatijih pesama i najboljih albuma u čitavoj istoriji rock muzike.

Posle pomeranja svih granica, obaranja svakog rekorda i ispunjavanja nezamislivih izazova, Stonesi danas predstavljaju živu istoriju, neprikosnovene vladare svetske rock scene i ikonu pred kojom se klanja nekoliko generacija. Ostali su otrovni i zanosni u isti mah, nateravši ljude da im se stalno vraćaju, kao neprežaljenoj ljubavi ili neizlečivom poroku. Imajući to u vidu, na pitanje koje se često postavlja – zašto bi ovaj bend, odavno usamljen na vrhu, nahranjen novcem i slavom kao nijedan drugi, išao dalje – najbolje je odgovoriti novim: zašto da ne?

Ipak, koliko god da je vreme na njihovoj strani, jednog dana će i tome doći kraj. A onda? Još jedno često pitanje glasi da li će se nekad pojaviti još neki bend kao što su Stonesi. Odgovor je, naravno, da neće, ma koliko nam ponekad bilo teško da to priznamo.

Rolling Stonesi se ne mogu ponoviti, jer oni su proizvod vremena i društvenih okolnosti u kojima su nastali. Da bi se još jednom pojavila takva grupa, trebalo bi da se u Engleskoj, sa svim njenim specifičnostima, ponovi sivilo i težak život kakav je vođen posle Drugog svetskog rata i da se potom u narednoj generaciji javi bunt protiv takve svakodnevice, bunt koji će prerasti u revolt protiv izrazito konzervativnog sistema kakav je bar britanski oduvek bio. Onda bi trebalo da se taj revolt

prenese širom Evrope. Zatim da stigne do Amerike, kao neka vrsta oduživanja za inspiraciju Kennedyjem i idejom o boljem i pravednijem društvu koju je on predstavljao. Pa da onda u Americi naraste antiratno raspoloženje nalik na ono s kraja šezdesetih zbog (samo)ubilačkog uplitanja Vašingtona u sukob Severnog i Južnog Vijetnama.

Ali, naravno, ništa od toga nije moguće. Amerika ne odustaje od uloge svetskog policajca, a nastojanja da se svet promeni, ili bar učini podnošljivijim mestom za život, spektakularno su, i u krvi, propala baš na koncertu Rolling Stonesa, na Altamontu, u kalifornijskoj pustari, decembra 1969. godine.

Taj koncert, zamišljen kao vrhunac slavljenja mira, zajedništva i ljubavi, pretvorio se u klanicu u kojoj je jedan čovek na užasan način ubijen, a još troje ljudi je u manjim mukama izgubilo život. Posle toga sve se promenilo: generacija koja se borila protiv konzervativnog duha, i koja je šezdesetih u Jaggeru prepoznavala svog vođu, kada je stekla pravo da glasa, izabrala je naglašeno konzervativne političare kao što su bili Margaret Thatcher ili Ronald Reagan, a sam Jagger, u zasad poslednjoj reinkarnaciji, druži se sa Billom Clintonom i peva Baracku Obami.

Odlaskom Rolling Stonesa praktično će otići i rock'n'roll. Kada oni završe karijeru – dakle kada umru, jer umreće na bini – završiće se i priča o najznačajnijoj umetnosti druge polovine dvadesetog veka. Ta umetnost postojaće još samo u riznici uspomena i kolektivnom, generacijskom sećanju. Jedna epoha biće zatvorena, a mi ćemo morati da naučimo da živimo u drugoj i drugačijoj: onoj u kojoj suvereno caruje površnost i u kojoj ne nastaje više ništa što ima trajnu vrednost i značaj.